

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมเก่งดีมีสุขของสามเณรโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ จังหวัดบุรีรัมย์*

Learning Management Model to Promote Competence, Well-being, and
Happiness of Novice Monks at Phrapariyattidhamma School,
General Education Section, Buriram Province

¹พระมหาศรายุธ ธีรปญโญ, พระมหาศุภวัฒน์ จานวุฒโฒ และ โยตะ ชัยวรมันกุล

¹Phramaha Sarayut Dhīrapaṇṇo, Phramaha Supawat Thanavuddho

and Yota Chaiworamankul

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: sarayutdeen7003@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์การจัดการเรียนรู้ของสามเณรในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ จังหวัดบุรีรัมย์ 2) พัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริม “เก่ง-ดี-มีสุข” และ 3) ขับเคลื่อนกระบวนการดังกล่าวในระดับทั้งโรงเรียน งานวิจัยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพแบบปฏิบัติการ เก็บข้อมูลจากผู้บริหาร ครู พระอาจารย์ สามเณร ผู้ปกครอง และภาคีชุมชน ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตชั้นเรียน กิจกรรม และการติดตามผลจากการทดลองใช้รูปแบบ โดยดำเนินการเป็นวงจร ออกแบบปฏิบัติ สะท้อนคิด ปรับปรุง

ผลการวิจัยพบว่า 1) โรงเรียนมีทุนทางวัฒนธรรมและกิจวัตรวัดที่ส่งเสริมวินัยและสมาธิ แต่การบูรณาการสามัญ-ธรรมศึกษาและการใช้วิธีสอนเชิงรุกยังไม่สม่ำเสมอ เครื่องมือประเมิน “ดี มีสุข” ยังไม่เป็นเอกภาพ และมีข้อจำกัดด้านเวลา ทรัพยากร ทำให้คุณภาพการเรียนรู้แตกต่างกันระหว่างห้อง โรงเรียน 2) กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ยึดหลักธรรมเป็นแกน ได้แก่ สามศึกษา (ศีล สมาธิ ปัญญา) สังคหวัตถุ 4 อปริหานิยธรรม 7 และทศ 6 แปลงสู่ชุดกิจกรรมบูรณาการ โครงการงานเชิงพุทธ คลินิกวิชาการและติวพี่กับน้อง กิจวัตรวัดเชิงเรียนรู้ วงสนทนาเมตตา 10 นาทีแห่งสติ และการประเมินหลายมิติ (รูปрик “เก่ง ดี มีสุข” แบบสังเกต รายงานสะท้อนคิด และแฟ้มสะสมงาน) 3) การขับเคลื่อนระดับทั้งโรงเรียนผ่านคณะกรรมการเวลาแบบบล็อก (2-2-1) PLC รายเดือน และแดชบอร์ดพัฒนารายเณร ทำให้เกิดเอกภาพด้านการสอนและการประเมิน การมีส่วนร่วมและสมรรถนะทางวิชาการของสามเณรสูงขึ้น คุณลักษณะด้านวินัยเมตตาชัดเจนขึ้น และตัวบ่งชี้สุขภาวะความผูกพันดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ผลสรุปคือโมเดลองค์ความรู้ใหม่ KDH Model (K = เก่ง/สมรรถนะ, D = ดี/คุณลักษณะ, H = มีสุข/สุขภาวะ) ซึ่งยึดหลักธรรมเป็นแกน ร้อยเรียงกิจกรรมในห้องเรียน กิจวัตร ความร่วมมือบ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน ให้เกิดผลลัพธ์ “เก่ง ดี มีสุข” พร้อมกัน ข้อเสนอแนะคือให้บรรจุชุดกิจกรรมและรูปกร่วมเป็นส่วนหนึ่งของแผนการสอนประจำภาคเรียน และติดตามผลอย่างสม่ำเสมอเพื่อความยั่งยืนและการขยายผลสู่เครือข่ายโรงเรียนพระปริยัติธรรมจังหวัดอื่น

คำสำคัญ: เก่ง-ดี-มีสุข; โรงเรียนพระปริยัติธรรม; โครงการเชิงพุทธ; การประเมินหลายมิติ

Abstract

This research aimed to: (1) analyze the learning management practices of novice monks at Phrapariyattidhamma Schools, General Education Division, in Buriram Province; (2) develop a learning management process to promote the development of “Competence–Wellbeing–Happiness”; and (3) implement and promote the process at the whole-school level. The study employed a qualitative action research methodology. Data were collected from school administrators, teachers, monk teachers, novice monks, parents, and community partners through in-depth interviews, focus group discussions, classroom observations, activity observations, and follow-up evaluations of the model implementation. The research was conducted through iterative cycles of design, implementation, reflection, and improvement.

The findings revealed that: (1) The schools possessed cultural capital and temple-based routines that promoted discipline and concentration among novice monks. However, the integration of general education with Dhamma education and the use of active teaching methods were inconsistent. Assessment tools for evaluating “goodness and happiness” lacked standardization, while limitations in time and resources contributed to differences in the quality of learning across classrooms. (2) The Dhamma-based learning management process was grounded in the Threefold Training (*Sīla*, *Samādhi*, and *Paññā*), the Four Principles of Social Integration (*Saṅgahavatthu*), the Seven Conditions of Welfare (*Aparihāṇiyadhamma*), and the Six Directions (*Disa*). These principles were translated into a set of integrated activities, including Buddhist project-based learning, academic clinics and peer tutoring, learning-oriented temple routines, 10-minute mindfulness and compassionate dialogue sessions, and multidimensional assessment using a “Competence–Wellbeing–Happiness” rubric, observation forms, reflective reports, and portfolios. (3) Whole-school implementation through a joint working committee, a block scheduling system (2–2–1), monthly Professional Learning Community (PLC) meetings, and a developmental dashboard for individual novice monks resulted in greater consistency in teaching and assessment. The novice monks demonstrated increased participation and academic competencies, clearer development of discipline and compassion, and continuous improvement in indicators of well-being and school engagement.

The study concludes with the development of the KDH Model. The model places Buddhist principles at its core and connects classroom activities, daily routines, and collaboration among home, temple, school, and community to achieve the simultaneous development of “Competence, Wellbeing, and Happiness.” The study recommends incorporating the activity packages and shared assessment rubrics into regular semester teaching plans, together with systematic monitoring and evaluation, to ensure sustainability and facilitate the model’s dissemination to networks of Phrapariyattidhamma Schools in other provinces.

Keywords: Competence–Wellbeing–Happiness; Phrapariyattidhamma Schools; Buddhist Project-Based Learning; Multidimensional Assessment

บทนำ

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีบทบาทสำคัญในการพัฒนา “คนทั้งตัว” ของสามเณร โดยหลอมรวมการศึกษาสามัญกับการบ่มเพาะคุณธรรมตามพระพุทธศาสนา เพื่อให้เติบโตเป็นพลเมืองที่มีศักยภาพทางวิชาการ (เก่ง) มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (ดี) และมีสุขภาวะองค์รวม (มีสุข) ซึ่งสอดคล้องกับกรอบนโยบายการศึกษายุคใหม่ที่เน้นสมรรถนะและความเป็นอยู่ที่ดี (well-being) ควบคู่ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ (OECD, 2018) แนวโน้มหลังโควิด-19 ยังสะท้อนความจำเป็นของทักษะทางสังคม-อารมณ์ (Social-Emotional Learning: SEL) การดูแลสุขภาวะจิตใจ และสมรรถนะชีวิตเพื่อการเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล (CASEL, 2020) อย่างไรก็ตาม ในบริบทปัจจุบัน โรงเรียนพระปริยัติธรรมจำนวนหนึ่งเผชิญข้อจำกัดด้านทรัพยากร การบริหารจัดการเวลาเรียนระหว่างธรรมศึกษา-สามัญศึกษา การออกแบบการเรียนรู้เชิงรุก และระบบติดตามผลคุณลักษณะ (ดี) และสุขภาวะ (สุข) ที่ยังไม่เป็นระบบ จึงเกิดความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อม “เก่ง-ดี-มีสุข” อย่างบูรณาการบนฐานพุทธธรรมและมาตรฐานวิชาการร่วมสมัย (Ministry of Education Thailand, 2008)

จังหวัดบุรีรัมย์เป็นพื้นที่ที่มีเครือข่ายวัด ชุมชน และสถาบันการศึกษาศาสนาจำนวนมาก มีทุนทางวัฒนธรรมและชุมชนศรัทธาเข้มแข็ง ซึ่งเอื้อให้เกิดความร่วมมือระหว่าง “บ้าน-วัด-โรงเรียน-หน่วยงานท้องถิ่น” ในการพัฒนาสามเณรทั้งมิติวิชาการและคุณธรรม อย่างไรก็ตาม ความหลากหลายของบริบทโรงเรียน ภาระงานสงฆ์ของสามเณร และข้อจำกัดทรัพยากรบุคคล-สื่อ-เทคโนโลยี ทำให้คุณภาพและผลลัพธ์ผู้เรียนยังไม่สม่ำเสมอ การศึกษากรณีพื้นที่บุรีรัมย์จึงเหมาะสมต่อการออกแบบ-ทดสอบ-ขับเคลื่อนรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมเก่ง-ดี-มีสุข” ที่เชื่อมบริบทท้องถิ่นกับมาตรฐานสากล (Ministry of Education Thailand, 2008)

กรอบแนวคิดของการวิจัยอาศัยการบูรณาการ 3 ฐานคิดหลัก ดังนี้ 1) ฐานพุทธธรรมเพื่อการศึกษา หลักพัฒนามนุษย์แบบองค์รวมมุ่งสมดุลกาย ใจ ปัญญา นำสู่พฤติกรรมกุศลและปัญญาเชิงจริยธรรมเทียบเคียง เป้าหมาย ดี-มีสุข 2) ฐานทฤษฎีแรงจูงใจและสมรรถนะผู้เรียน ทฤษฎีการกำหนดตนเอง อธิบายว่าการเรียนรู้ที่มีคุณภาพต้องเสริมความเป็นอิสระ ความสามารถ และสายสัมพันธ์ซึ่งเกี่ยวโยงโดยตรงกับ เก่ง-ดี-มีสุข หากออกแบบสภาพการเรียนรู้ได้เหมาะสม (Deci and Ryan, 2000) 2) ฐานแนวปฏิบัติ SEL/Competency-Based กรอบ SEL ของ CASEL และกรอบสมรรถนะผู้เรียนสากลของ OECD/UNESCO ชี้ว่าโรงเรียนควรจัดประสบการณ์เรียนรู้เชิงรุก การสะท้อนคิด การประเมินเพื่อพัฒนา และระบบสนับสนุนทั้งโรงเรียนเพื่อยกระดับผลลัพธ์ทางวิชาการ คุณธรรม และสุขภาวะไปพร้อมกัน (CASEL, 2020) ดังนั้น รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมเก่ง-ดี-มีสุข สำหรับสามเณรควรมีองค์ประกอบอย่างน้อย 4 ประการ: (ก) การออกแบบการเรียนรู้เชิงรุกและเชื่อมโยงชีวิตสงฆ์-ชุมชน (ข) ระบบดูแลช่วยเหลือและพี่เลี้ยงทางจริยธรรม (ค) การประเมินหลายมิติที่ทั้งผลสัมฤทธิ์ สมรรถนะ คุณลักษณะ และสุขภาวะ (ง) กลไกขับเคลื่อนเชิงระบบแบบบ้าน วัด โรงเรียน (Deci and Ryan, 2000)

จากบริบทและปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยมุ่ง (1) วิเคราะห์สภาพจริงของการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อให้เห็นจุดแข็ง-จุดที่ต้องพัฒนาอย่างเป็นระบบ (2) พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อม เก่ง-ดี-มีสุข โดยอาศัยฐานพุทธธรรม ร่วมกับ SDT และ SEL/Competency-Based ให้สอดคล้องบริบทพื้นที่ และ (3) ขับเคลื่อน/ทดสอบรูปแบบในสถานศึกษา เพื่อยืนยันความเป็นไปได้และ

ประสิทธิผลในทางปฏิบัติ คาดหวังว่าผลการวิจัยจะก่อให้เกิด คุณค่าเชิงนโยบายและปฏิบัติ ได้แก่ แนวทางจัดการเรียนรู้ที่ประยุกต์ใช้ได้จริงในโรงเรียนพระปริยัติธรรม เครื่องมือประเมิน เก่ง-ดี-มีสุข ที่สอดคล้องกรอบสมรรถนะ หลักฐานเชิงประจักษ์เพื่อพัฒนาหลักสูตรและระบบดูแลช่วยเหลือ และแบบอย่างความร่วมมือบ้าน-วัด-โรงเรียนที่ขยายผลได้ในจังหวัดอื่น ๆ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์การจัดการเรียนรู้ของสามเณรโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมเก่งดีมีสุขของสามเณรโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดบุรีรัมย์
3. เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมเก่งดีมีสุขของสามเณรโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดบุรีรัมย์

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี

เริ่มต้นด้วยการสำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ ทั้งหลักสูตรและระเบียบโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ แนวทางการพัฒนาผู้เรียนด้านวิชาการ คุณลักษณะ และสภาวะ ตลอดจนรายงานวิจัยและคู่มือปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจกรอบความคิด ภาพรวมสถานการณ์ และคำสำคัญของงานวิจัย จากนั้นสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดเบื้องต้นของ “รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมเก่ง ดี มีสุข” พร้อมกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการ ตัวชี้วัดเบื้องต้น และประเด็นคำถามสำหรับภาคสนาม เพื่อให้การลงพื้นที่มีทิศทางชัดเจนและสามารถตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลได้ตลอดกระบวนการ

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม

เมื่อได้กรอบแนวคิดเบื้องต้นแล้ว จึงลงพื้นที่โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยจัดวางแผนการทำงานเป็นช่วงเวลาเพื่อให้ครอบคลุมการสำรวจ พัฒนา ทดลองใช้ และติดตามผลในสถานการณ์จริง การทำงานภาคสนามมุ่งสำรวจโครงสร้างการจัดการเรียนรู้ปัจจุบัน บทบาทของครูและพระอาจารย์ สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ตลอดจนกิจกรรมที่ส่งเสริมเก่ง ดี มีสุข จากนั้นร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการร่างต้นแบบรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน ก่อนค่อย ๆ ทดลองใช้ในชั้นเรียน และกิจกรรมเสริม พร้อมบันทึกข้อมูลเชิงพฤติกรรมและผลลัพธ์เพื่อใช้ปรับปรุงต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย 1) ผู้บริหาร/ผู้แทนโรงเรียน 5 คน 2) ครูผู้สอนสามัญและครูพระ 6 รูป/คน 3) พระวิทยากรและพระอาจารย์ที่ดูแลสามเณร 5 รูป 4) สามเณรผู้เรียน 20 รูป (คณะระดับชั้น) รวม 36 รูป/คน ซึ่งสะท้อนมุมมองที่หลากหลายของระบบนิเวศทางการเรียนรู้ การคัดเลือกอาศัยความเหมาะสมของบทบาทและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาผู้เรียน โดยให้ความสำคัญกับความสมดุลระหว่างระดับชั้นกับสาขาวิชา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งด้านนโยบายระดับโรงเรียน กระบวนการสอนจริงในห้องเรียน และประสบการณ์ของผู้เรียนเอง อันจะช่วยยืนยันและเติมเต็มองค์ประกอบของรูปแบบที่กำลังพัฒนา

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

ในส่วน of เครื่องมือที่ใช้วิธีการหลักสามประการที่สอดรับกัน ได้แก่ (1) การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างกับผู้บริหาร ครู พระอาจารย์ และสามเณร เพื่อทำความเข้าใจประสบการณ์ ความต้องการ และข้อจำกัดของการ

จัดการเรียนรู้ (2) การจัดประชุมกลุ่มย่อยและเวิร์กช็อปรวมออกแบบ ซึ่งเปิดพื้นที่ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ระดมความคิดเห็น สร้างฉันทามติ และแปลงกรอบแนวคิดเป็นหน่วยการเรียนรู้ เครื่องมือประเมิน และแนวทางดูแลช่วยเหลือผู้เรียน และ (3) การศึกษาและติดตามผลการปฏิบัติในห้องเรียนและกิจกรรมจริง ผ่านแบบสังเกต บันทึกการสอน แบบประเมินหลายมิติ และแบบสะท้อนคิดของครูและสามเณร เพื่อให้ได้หลักฐานเชิงประจักษ์สำหรับการปรับปรุงต้นแบบอย่างต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลเริ่มจากการขออนุญาตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชี้แจงสิทธิ การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล และการให้ความยินยอมโดยสมัครใจ จากนั้นดำเนินการทดสอบเครื่องมือในวงเล็กเพื่อปรับปรุงความชัดเจนและความเหมาะสม ก่อนเก็บข้อมูลจริงด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม บันทึกเสียงและถอดความอย่างครบถ้วน ควบคู่กับการสังเกตชั้นเรียนและกิจกรรมตามเกณฑ์ที่กำหนด เก็บรวบรวมแผนการสอน ชิ้นงานผู้เรียน และผลการประเมินที่เกี่ยวข้อง พร้อมติดตามผลหลังการทดลองใช้ทั้งระยะสั้นและระยะต่อเนื่อง เพื่อให้เห็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบ

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จะผ่านการวิเคราะห์เชิงคุณภาพด้วยการเข้ารหัส เพื่อค้นหารูปแบบ ประเด็นหลัก และความเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมเก่ง ดี มีสุข หากมีข้อมูลเชิงตัวเลขจากแบบประเมิน จะวิเคราะห์เชิงพรรณนาเพื่อพิจารณาค่าเฉลี่ย แนวโน้มก่อน-หลัง และความแตกต่างระหว่างกลุ่มหรือช่วงเวลา นอกจากนี้ยังเปรียบเทียบข้ามกรณีระหว่างโรงเรียนหรือระดับชั้นเพื่อค้นหาเงื่อนไขความสำเร็จและข้อจำกัดสำคัญ พร้อมทั้งตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลด้วยการไตร่ตรอง การทวนสอบกับผู้ให้ข้อมูล และการทบทวนโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

เมื่อการวิเคราะห์เสร็จสิ้น จะสังเคราะห์เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมเก่ง ดี มีสุข ฉบับสมบูรณ์ อธิบายองค์ประกอบ กลไก กระบวนการ และเครื่องมือที่จำเป็น พร้อมคู่มือการใช้งานสำหรับครูและโรงเรียน เช่น หน่วยการเรียนรู้ ตัวอย่างแผนการสอน แบบสังเกตและแบบประเมินหลายมิติ และแนวทางดูแลช่วยเหลือผู้เรียน จากนั้นนำเสนอผลต่อโรงเรียนและเครือข่ายบ้าน วัด โรงเรียน รวมทั้งเผยแพร่ในเวทีวิชาการในรูปแบบรายงานและบทความ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการปรับใช้ในพื้นที่อื่น พร้อมวางแผนการติดตามผลและการขยายผลร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นสามารถดำเนินได้จริงและเกิดความยั่งยืนในระยะยาว

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อวิเคราะห์การจัดการเรียนรู้ของสามเณรโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ จังหวัดบุรีรัมย์มีลักษณะร่วมสำคัญและความแตกต่างตามบริบทโรงเรียน ดังนี้

1) โครงสร้างหลักสูตร ตารางเรียนและการบูรณาการเนื้อหา โรงเรียนส่วนใหญ่ดำเนินหลักสูตรสามัญ ควบคู่ธรรมศึกษา โดยจัดตารางเรียนแบบสลับบล็อกเข้าข่ายหรือวันคู่วันคี่ เพื่อรองรับกิจวัตรสงฆ์ เช่น การสวดมนต์ ทำวัตร บิณฑบาต การกัจจัต และพบว่า มีความพยายามบูรณาการเนื้อหาสามัญกับพุทธธรรมในบางรายวิชา เช่น ภาษาไทย พระพุทธศาสนา สังคมศึกษา และวิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อมเชิงพุทธ อย่างไรก็ตามระดับการบูรณาการยังไม่สม่ำเสมอระหว่างห้องและระหว่างโรงเรียน โดยขึ้นกับความพร้อมของครูและทรัพยากรการสอนเฉพาะรายวิชา

2) รูปแบบการสอนและประสบการณ์เรียนรู้ของผู้เรียน รูปแบบการสอนที่พบมากคือการบรรยายผสมแบบถาม-ตอบและแบบฝึกหัดปลายบท สำหรับบางกลุ่มครูมีการใช้การเรียนรู้เชิงรุก เช่น โครงการงาน บทบาทสมมุติ เว็กร่วมบริการชุมชน ซึ่งช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วมและเชื่อมโยงชีวิตสามเณรกับชุมชนวัด นอกจากนี้กิจวัตรเข้าเย็น เช่น ทำวัตร นั่งสมาธิ เจริญสติสั้น ๆ มีส่วนเสริมวินัย สมาธิ และความตระหนักรู้ตนในชั้นเรียน อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดด้านเวลาและภารกิจวัดทำให้บางห้องเรียนยังคงพึ่งพาการสอนแบบบรรยายเป็นหลัก โดยเฉพาะช่วงก่อนสอบ

3) การประเมินผลและการติดตามความก้าวหน้าแบบหลายมิติ โรงเรียนทุกแห่งมีการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการตามตัวชี้วัดหลักสูตร แต่การประเมิน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ (ดี) และ สุขภาวะการเรียนรู้ (มีสุข) ยังอยู่ในระดับ กำลังก่อรูป ส่วนใหญ่ใช้แบบสังเกตพฤติกรรมและความประพฤติรายสัปดาห์ ร่วมกับการประเมินวินัยและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมวัด มีบางโรงเรียนเริ่มพัฒนาแฟ้มสะสมงาน และแบบสะท้อนคิดหลังการเรียนรู้ แต่ยังขาดเกณฑ์ที่ชัดเจนและความสอดคล้องระหว่างครู

4) ระบบดูแลช่วยเหลือ-พี่เลี้ยงจริยธรรม และบรรยากาศโรงเรียนวัด สภาพแวดล้อมในวัดเอื้อต่อการปลูกฝังวินัย ความรับผิดชอบ และการช่วยเหลือกันระหว่างพี่ น้องเณร หลายโรงเรียนมี ครูที่ปรึกษาพระอาจารย์พี่เลี้ยง ดูแลเณรเป็นรายกลุ่ม คอยติดตามพฤติกรรม การเรียน และสุขภาพใจ กิจกรรมร่วมทำบุญ บริการชุมชน และศาสนพิธีสร้างความผูกพันและความหมายต่อการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม ระบบให้คำปรึกษาเชิงลึกด้านสุขภาวะจิตใจและทักษะชีวิตยังมีข้อจำกัด ทั้งด้านบุคลากรเฉพาะทางและเวลานัดหมายนอกชั้นเรียน

5) ทรัพยากร สื่อ เทคโนโลยี และการพัฒนาครู โรงเรียนที่มีเครือข่ายสนับสนุนเข้มแข็งจะมีห้องเรียนสื่อดิจิทัล อุปกรณ์พื้นฐานเพียงพอ และฐานเรียนรู้ในวัดชุมชนทำให้การเรียนรู้แบบโครงการทำได้ต่อเนื่อง ขณะที่บางโรงเรียนยังขาดแคลนอุปกรณ์ สื่อ และงบประมาณสำหรับนวัตกรรมการสอน ครูจำนวนหนึ่งต้องพัฒนาสื่อเองและมีภาระงานสูง ส่งผลให้การใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้เชิงรุกไม่สม่ำเสมอ ด้าน การพัฒนาครูมีการอบรมเป็นครั้งคราวแต่ยังขาดชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ที่ดำเนินอย่างต่อเนื่องและเชื่อมกับการสังเกตชั้นเรียน

6) ความร่วมมือบ้าน-วัด-โรงเรียน และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน พบรูปธรรมของความร่วมมือในกิจกรรมวัด งานชุมชน และโครงการบริการสังคมที่สามเณรเข้าร่วมเป็นประจำ ส่งผลต่อความภูมิใจ ความรับผิดชอบ และทักษะทางสังคม อย่างไรก็ตาม การเชื่อมโยงความร่วมมือดังกล่าวกลับเข้าสู่แผนการสอนรายวิชา และการประเมินผลยังไม่เป็นระบบ ทำให้คุณค่าที่ได้จากการรับใช้ชุมชน ไม่ได้ถูกสะท้อนกลับมาเป็นหลักฐานการเรียนรู้ที่ชัดเจนเท่าที่ควร

จากสภาพดังกล่าว สามารถสังเคราะห์ “เก่ง-ดี-มีสุข” จากสภาพจริงดังนี้ 1) มิติด้านความเก่ง (วิชาการ/สมรรถนะ) ผลลัพธ์วิชาการเคลื่อนไหวตามความพร้อมครู สื่อ เวลา โรงเรียนที่ใช้โครงการและเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนมีแนวโน้มสร้างสมรรถนะการคิดวิเคราะห์และการสื่อสารได้เด่นกว่า 2) มิติด้านความดี (คุณลักษณะ/วินัย/จริยธรรม) มีกิจวัตรวัดและพี่เลี้ยงจริยธรรมส่งผลชัดเจนต่อวินัย ความรับผิดชอบ และความเคารพกติกา แต่ยังคงต้องการเครื่องมือประเมินคุณลักษณะที่เที่ยงตรงและใช้ร่วมกัน 3) มิติด้านมีสุข (สุขภาวะ) บรรยากาศวัด ชุมชนช่วยให้เณรรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งและมีความหมายในการเรียน แต่ระบบดูแลสุขภาพใจเฉพาะทางและทักษะชีวิตยังเป็นจุดที่ควรเสริม

จุดแข็งและปัจจัยเอื้อ ประกอบด้วย 1) วัฒนธรรมวัดและกิจวัตรเสริมวินัยและสมาธิ 2) การเรียนรู้จากงานรับใช้ชุมชนทำให้บทเรียนมีความหมาย 3) ครูและพระอาจารย์พี่เลี้ยงเป็นกลไกสำคัญของการดูแลรายเณร สำหรับข้อจำกัดและประเด็นที่ต้องพัฒนา 1) เวลาชั้นเรียนและภารกิจวัดทำให้การสอนเชิงรุกต่อเนื่องยาก

2) เกณฑ์ประเมิน “ดี-มีสุข” ยังไม่ชัดและใช้ไม่สม่ำเสมอ 3) ความเหลื่อมล้ำด้านสื่อ/เทคโนโลยี และการงานครูสูง การเชื่อมความร่วมมือบ้าน วัด โรงเรียนเข้ากับหลักสูตรและการประเมินยังไม่เป็นระบบ

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมเก่งดีมีสุขของสามเณรโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า จากข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ที่ 1 ซึ่งชี้ให้เห็นความไม่สม่ำเสมอของการบูรณาการสามัญ-ธรรมศึกษา เกณฑ์ประเมิน “ดี-มีสุข” ที่ยังไม่ชัด ระบบพีเลียง/PLC ที่ต่อเนื่องน้อย และข้อจำกัดเวลา ทรัพยากร ได้ถูกนำมาสังเคราะห์และพัฒนาเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อเก่งดี-มีสุข โดยยึดหลักธรรมเป็นแกนร่วมกับแนวปฏิบัติในชั้นเรียนและทั้งโรงเรียน ดังนี้

1. หลักธรรมที่ใช้เป็นแกนบูรณาการ กระบวนการที่พัฒนาขึ้นยึดหลักธรรมเป็นแกนเชื่อมระหว่างห้องเรียน กิจวัตรวัด และชีวิตของสามเณร โดยวางไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นโครงผลลัพธ์ที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ ศีลถูกแปลงเป็นมิติ “ดี” ผ่านวินัย ความรับผิดชอบ และความเมตตา สมาธิหล่อเลี้ยงมิติ “สุข” ในฐานะสุขภาวะจิตและความผาสุกในชั้นเรียน ส่วนปัญญานำไปสู่มิติ “เก่ง” ในรูปของสมรรถนะการคิด วิเคราะห์ และสื่อสาร เมื่อทั้งสามด้านถูกออกแบบให้เกื้อหนุนกันในกิจกรรมการเรียนรู้เดียวกัน จึงเกิดผลลัพธ์แบบบูรณาการแทนการแยกส่วน ควบคู่กันนั้น ใช้สังคหวัตถุ 4 ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา เป็นกรอบออกแบบกิจกรรมรับใช้ชุมชนและงานวัด ให้สามเณรได้ฝึกการให้ การสื่อสารอย่างอ่อนโยน การทำประโยชน์จริงแก่ส่วนรวม และการวางตนอย่างเสมอภาคในหมู่เพื่อน กิจกรรมเหล่านี้ถูกเชื่อมกลับเข้าสู่การเรียนรู้รายวิชาและการประเมินผล เพื่อให้คุณค่าทางจริยธรรมแปรเป็นหลักฐานการเรียนรู้ที่จับต้องได้ ในระดับโรงเรียน นำอภิธานิยธรรม 7 มาเป็นกรอบธรรมาภิบาลเพื่อคงความก้าวหน้าอย่างยั่งยืน ผ่านการประชุมสม่ำเสมอ การยึดมั่นกตึกา การรับฟังผู้รู้ การสร้างความสมัครสมานและร่วมมือกันของทุกฝ่าย หลักธรรมนี้ทำหน้าที่เป็นกลไกประคับประคองคุณภาพ ไม่ให้การเปลี่ยนแปลงสะดุดหรือถอยหลัง สุดท้าย ใช้ทิศ 6 เป็นผังความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้ปกครอง ครู พระอาจารย์ และชุมชน เพื่อกำหนดบทบาท การสื่อสาร และมารยาททางสังคมของสามเณรในชีวิตจริง ทำให้การเรียนรู้ไม่ได้จบในห้องเรียน หากต่อเนื่องสู่บ้าน วัด และชุมชนอย่างสอดคล้องกัน ส่งผลให้ “เก่ง ดี มีสุข” เกิดขึ้นทั้งในตัวผู้เรียนและในระบบนิเวศการเรียนรู้รอบตัวเขาอย่างเป็นองค์รวม

2. ชุดกิจกรรมบูรณาการ “เก่ง ดี มีสุข”

2.1 กิจกรรมส่งเสริมด้าน “เก่ง” (วิชาการ สมรรถนะ ปัญญา) ประกอบด้วย (1) โครงงานเชิงพุทธบูรณาการวิทย์ สังคม ภาษา กับหัวข้อสิ่งแวดล้อมวัด ชุมชน เช่น น้ำดีที่ศาลาการเปรียญ ให้เณรเก็บข้อมูลวิเคราะห์-สื่อสารผลลัพธ์ เชื่อม ปัญญา กับ อตถจริยา (2) คลินิกวิชาการ & วงติวพี่-น้อง พีเลียงเณรจุน้องฝึกทักษะพื้นฐาน คณิต ภาษาไทย อังกฤษ สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ฝึกสมานัตตตา และความรับผิดชอบต่อร่วม (3) แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) & Reflection ใบงานปัญญา บันทึกหลักฐานการคิด วิเคราะห์ และสื่อสาร

2.2 กิจกรรมส่งเสริมด้าน “ดี” (คุณลักษณะ วินัย จริยธรรม ศีล) ประกอบด้วย 1) กิจวัตรวัดเชิงเรียนรู้ (Ritual as Learning) ทำวัตร บิณฑบาต เวรทำความสะอาด ครูใช้แบบสังเกตคุณลักษณะ 10 ประการ (ตรงเวลา รับผิดชอบ เคารพกติกา กตัญญู ฯลฯ) สอดรับ ศีล 2) เวิร์กช็อปสังคหวัตถุ 4 โดยใช้เกมและบทบาทสมมติ คำพูดที่เป็นมิตร ช่วยเหลือที่เป็นจริง ความเสมอภาค แล้วนำไปใช้ในงานวัด บริการชุมชนพร้อมสมุด ภาวะผู้นำเมตตา rays สัปดาห์ 2) สัญญาใจชั้นเรียนตลกกตึกา บทบาท การชื่นชม (ชมเชยคุณธรรม) ร่วมกันทั้งห้อง

2.3 กิจกรรมส่งเสริมด้าน “มีสุข” (สุขภาวะกายใจ สมาธิ) ประกอบด้วยกิจกรรม (1) 10 นาทีแห่งสติ หายใจ-สังเกตใจ ตั้งเจตนาเรียนรู้ ก่อนคาบแรกทุกวันเป็นการเสริมสมาธิ (2) วงสนทนาเมตตา

แซร์ประสบการณ์เรียน ความรู้สึกทุกสัปดาห์ ใช้ไฟคำถาม แบบเช็คอินสุขภาพ (3) กิจกรรมกายภาพพอเพียง เติบโต ยืดเหยียด รำฟัด โยคะง่าย ๆ หลังคาบยาว เพื่อผ่อนคลายและสร้างวินัยดูแลสุขภาพ

3. เครื่องมือและเกณฑ์ประเมินหลายมิติ (ใช้ร่วมกันทั้งโรงเรียน) Rubric “เก่ง-ดี-มีสุข” 3 ระดับ ได้แก่ 1) “เก่ง” ประเมินจากการคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร งานโครงการ (ระดับ 1-3) 2) “ดี” ประเมินจาก วินัย กตัญญู เมตตา การร่วมมือ (ระดับ 1-3) 3) “มีสุข” การกำกับอารมณ์ ความผูกพันต่อชั้นเรียนงานวัด (ระดับ 1-3) 4) แบบสังเกตสั้นรายคาบ & รายสัปดาห์, สมุดสะท้อนคิดของเณร, แบบประเมินเพื่อนประเมิน เพื่อน, และบันทึกพี่เลี้ยงเณร

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมเก่งดีมีสุขของสามเณรโรงเรียน พระปริยัติธรรม จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า การขับเคลื่อนรูปแบบสู่การปฏิบัติจริงประสบความสำเร็จ ภายใต้กรอบทั้งโรงเรียนที่ยึดหลักธรรมเป็นแกนและมีระบบกำกับติดตามอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจากการตั้ง คณะทำงานขับเคลื่อนเก่ง-ดี-มีสุข ในแต่ละโรงเรียน ประกอบด้วยผู้บริหาร ครู พระอาจารย์ ตัวแทนสามเณร และภาคีชุมชน กำหนดแผนงานรายภาคเรียน เป้าหมายตัวชี้วัด และแนวปฏิบัติร่วมที่ชัดเจน ทั้งด้านการสอน ในชั้นเรียน กิจกรรมวัด และการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งนี้ หลักอภิธานิธรรม 7 ถูกใช้เป็นกรอบธรรมาภิบาล ของการประชุม ติดตาม และทบทวนคุณภาพ ทำให้การเปลี่ยนแปลงดำเนินต่อเนื่องไม่สะดุด

ในระดับห้องเรียน โรงเรียนจัดตารางเวลาแบบบล็อก (2-2-1) คือ คาบโครงการบูรณาการ 2 คาบ/สัปดาห์ คาบคลินิกวิชาการและติวพี่-น้อง 2 คาบ/สัปดาห์ และคาบสะท้อนคิด/วงสนทนาเมตตา 1 คาบ/สัปดาห์ ควบคู่ “10 นาทีแห่งสติ” ก่อนคาบแรกทุกวัน เพื่อลดข้อจำกัดเรื่องเวลาและภารกิจวัด พร้อมกันนี้ ครู-พระอาจารย์ดำเนิน PLC รายเดือน แลกเปลี่ยนหน่วยการสอน สังเกตชั้นเรียนข้ามห้อง และรับโค้ชตั้งแบบ สั้น ทำให้การปรับปรุงคุณภาพการสอนเกิดขึ้นจริงบนฐานหลักฐานจากชั้นเรียน ไม่ใช่เพียงข้อเสนอเชิงนโยบาย

ด้านเครื่องมือ โรงเรียนยอมรับและใช้ชุดเกณฑ์รูบริก เก่ง-ดี-มีสุข และแบบสังเกตสั้นรายคาบ/ราย สัปดาห์ร่วมกันทั้งโรงเรียน รวมถึงสมุดสะท้อนคิดของสามเณร แบบประเมินเพื่อนประเมินเพื่อน และบันทึก พี่เลี้ยง จัดทำแดชบอร์ดชั้นเรียน เพื่อติดตามพัฒนาการรายเณรและสื่อสารกับผู้ปกครอง/ชุมชน ส่งผลให้เกิด เอกภาพของการประเมิน ลดความคลาดเคลื่อนระหว่างห้องและทำให้คุณค่า จากกิจกรรมวัดและงานบริการ ชุมชนกลายเป็นหลักฐานการเรียนรู้ที่จับต้องได้

ในระดับความร่วมมือ ภายใต้กรอบทศ 6 โรงเรียนเชื่อมบทบาทผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างเป็นระบบ ผู้ปกครองและชุมชนสนับสนุนทรัพยากรและเป็นแหล่งเรียนรู้จริง งานวัดและโครงการบริการชุมชนถูกวางแผน คู่ขนานกับแผนการสอนรายวิชา ขณะที่สังคหวัด 4 ถูกใช้เป็นหลักในการออกแบบกิจกรรมสื่อสารและ ช่วยเหลือกันในโรงเรียน ทำให้เกิดบรรยากาศเมตตา เอื้ออาทร และเสมอภาค ส่งเสริมความผูกพันของ สามเณรต่อชั้นเรียน วัด และชุมชน

ผลจากการขับเคลื่อนตามวงจรออกแบบปฏิบัติ/สะท้อนคิด/ปรับปรุงอย่างน้อยสองรอบภาคเรียน พบการเปลี่ยนแปลงเชิงประจักษ์ 4 ประการสำคัญ ได้แก่ (1) มิติ “เก่ง” สมรรถนะการคิดวิเคราะห์และการ สื่อสารของสามเณรสูงขึ้น เห็นได้จากคุณภาพงานโครงการและการนำเสนอที่ชัดเจนขึ้นในรอบที่สอง (2) มิติ “ดี” วินัย ความรับผิดชอบต่อเวรวัด การช่วยเหลือเพื่อน และการใช้ถ้อยคำสุภาพเพิ่มขึ้นตามแบบสังเกต ต่อเนื่อง (3) มิติ “มีสุข” คะแนนเช็คอินสุขภาพและบันทึกสะท้อนคิดบ่งชี้ความเครียดลดลง ความผูกพันต่อ ครู/ชั้นเรียน กิจกรรมวัดเพิ่มขึ้น และ (4) มิติระบบสอดคล้องของการประเมินระหว่างครูดีขึ้นอย่างเด่นชัด การสื่อสารข้อมูลความก้าวหน้ากับผู้ปกครอง/ชุมชนเป็นระบบ และการบริหารจัดการภายในโรงเรียนมีความ ต่อเนื่องตามกรอบอภิธานิธรรม 7

แม้ยังมีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและภาระงานครูบางส่วน โรงเรียนสามารถบรรเทาได้ด้วยการหมุนเวียนบทบาทพี่-น้องเณร การปรับเวลาเรียนเป็นบล็อก และการใช้สื่อ/ชุดกิจกรรมร่วมกลางของโรงเรียน ทำให้ต้นทุนเวลาครูลดลง ขณะเดียวกันคุณภาพการสอนและการดูแลรายเณรเพิ่มขึ้น นำไปสู่ข้อเสนอเชิงระบบให้บรรจุชุดกิจกรรมและเกณฑ์รูบริก เก่ง-ดี-มีสุข ในแผนการสอนประจำภาคเรียน กำหนด PLC รายเดือน และ โค้ชตั้งในชั้นเรียนเป็นกิจวัตรวิชาชีพ และรักษากลไกประชุมติดตามผลแบบสั้นทุก 6 สัปดาห์ ภายใตกรอบอธิปไตยธรรม 7 การขับเคลื่อนรูปแบบที่พัฒนาขึ้นได้เปลี่ยนแปลงการสอนและบรรยากาศการเรียนรู้ อย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง ทำให้ผลลัพธ์ “เก่ง-ดี-มีสุข” เกิดขึ้นพร้อมกันทั้งในระดับผู้เรียน ห้องเรียน และทั้งโรงเรียน พร้อมศักยภาพในการขยายผลสู่เครือข่ายโรงเรียนพระปริยัติธรรมอื่นในจังหวัดบุรีรัมย์ ผ่านกลไกความร่วมมือทศ 6 และระบบประเมินร่วมที่โรงเรียนยอมรับใช้แล้วอย่างเป็นเอกภาพ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ คือ การสังเคราะห์ชุดองค์ความรู้ออกมาในรูปแบบของแผนภูมิ แผนภาพ ผังมโนทัศน์ หรือโมเดล พร้อมทั้งคำอธิบายเชิงกระบวนการ วิธีการขั้นตอน คุณค่าประโยชน์ รูปแบบ แนวทางการนำไปใช้ ประโยชน์ ที่ก่อให้เกิดแนวทางขั้นตอนการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการส่งเสริม/การพัฒนา/การเปลี่ยนแปลงของ บุคคล สังคม และองค์กร (อธิบายให้กระชับรัดกุม เข้าใจง่าย)

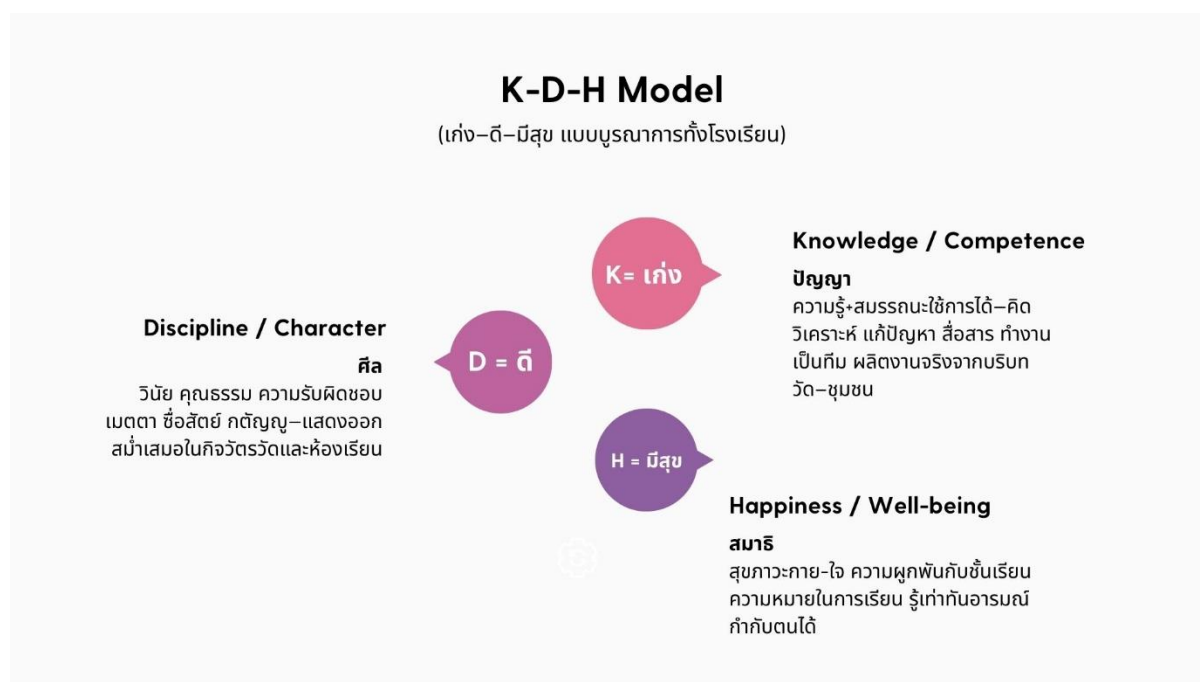

Figure 1: The New Body of Knowledge

จากภาพองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยคือความหมายและวิธีทำให้เกิดขึ้นจริง ของ K-D-H ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ผูกกับไตรสิกขา ปัญญา ศีล สมาธิ

K = เก่ง (Knowledge / Competence) ปัญญา หมายถึง ความรู้+สมรรถนะใช้การได้ คิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา สื่อสาร ทำงานเป็นทีม ผลิตงานจริงจากบริบทวัด ชุมชน ตัวอย่างกิจกรรม ได้แก่ โครงการเชิงพุทธ สืบสวนสิ่งแวดล้อมวัด ทำอินโฟ/นิทรรศการวันสำคัญทางศาสนา รายงานสองภาษา มีหลักฐานและการประเมินคือ Portfolio งานโครงการ, รูบริก “คิด-สื่อสาร-แก้ปัญหา” (3 ระดับ), การ

นำเสนอหน้าชั้น/ชุมชน ซึ่งมีตัวชี้วัดสั้น ๆ ได้แก่ คะแนนโครงการสูงขึ้น, อธิบายเหตุ-ผลได้ชัด, เชื่อมความรู้กับบริบทจริงได้

D = ดี (Discipline / Character) ศील หมายถึง วินัย คุณธรรม ความรับผิดชอบ เมตตา ซื่อสัตย์ กตัญญู แสดงออกสม่ำเสมอในกิจวัตรวัดและห้องเรียน ตัวอย่างกิจกรรม ได้แก่ กิจวัตรเชิงเรียนรู้ (ทำวัตร-บิณฑบาต) + เวิร์กช็อป สังคหวัตถุ 4 + สัญญาใจชั้นเรียนใช้หลักฐานและการประเมินคือ แบบสังเกตคุณลักษณะ 10 ประการรายสัปดาห์, เพื่อนประเมินเพื่อน, บันทึกที่เลียงเนร ซึ่งมีตัวชี้วัดสั้น คือความตรงต่อเวลา รับผิดชอบงาน, ใช้ถ้อยคำสุภาพ, ช่วยเหลือเพื่อนอย่างเสมอภาค

H = มีสุข (Happiness / Well-being) สมานิ หมายถึง สุขภาวะกายใจ ความผูกพันกับชั้นเรียน ความหมายในการเรียนรู้เท่าทันอารมณ์ กำกับตนได้ ตัวอย่างกิจกรรม ได้แก่ 10 นาทีแห่งสติทุกเช้า (หายใจ-ตั้งเจตนา), วงสนทนาเมตตารายสัปดาห์, กิจกรรมกายภาพพอเพียงหลังคาบยาว (เดินจงกรม/ยืดเหยียด) ใช้หลักฐานและการประเมินคือ แบบเช็คอินสุขภาวะ, บันทึก Reflection รายสัปดาห์, อัตราขาดเรียน/มาสายลดลง โดยมีตัวชี้วัดสั้น ๆ ได้แก่ เณรรายงานความเครียดลดลง ความผูกพันต่อห้อง/ครู/งานวัดเพิ่มขึ้น สมานิระหว่างเรียนดีขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การจัดการเรียนรู้ของสามเณรในโรงเรียนพระปริยัติธรรมจังหวัดบุรีรัมย์มีส่วนดีที่เป็นทุนและส่วนท้าทายเชิงระบบ ดำรงอยู่พร้อมกัน กล่าวคือ มีความพยายามบูรณาการธรรมศึกษาเข้ากับวิชาสามัญ กิจวัตรวัดเอื้อต่อวินัย สมานิ และความรับผิดชอบ และมีระบบที่เลียงจริยธรรมในระดับหนึ่ง แต่ในเวลาเดียวกัน รูปแบบการสอนยังโน้มไปสู่การบรรยายเป็นหลัก การใช้วิธีเชิงรุกยังไม่สม่ำเสมอ เกณฑ์และเครื่องมือประเมิน “ดี-มีสุข” ยังไม่เป็นเอกภาพ และเกิดความเหลื่อมล้ำด้านสื่อ-เทคโนโลยีระหว่างห้องเรียน ทั้งนี้เพราะข้อจำกัดด้านเวลาอันเนื่องจากการกิจวัด ภาระงานครูที่สูง ความต่างด้านความพร้อมของบุคลากรและทรัพยากร ตลอดจนการขาดกรอบรวม ของโรงเรียนในการนิยามและติดตามผลลัพธ์หลายมิติอย่างต่อเนื่อง ภาพดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดแรงจูงใจตนเองของ Deci and Ryan (2000) ที่ชี้ว่า การเรียนรู้ที่มีคุณภาพต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานสามประการ ความเป็นอิสระ ความสามารถ และความสัมพันธ์ ซึ่งการสอนแบบบรรยายที่ยึดหยุ่นน้อยและการประเมินจำกัดที่เน้นเฉพาะผลสัมฤทธิ์อาจตอบโจทย์ได้เพียงบางส่วน ขณะที่ชุมชนวัดและที่เลียงจริยธรรมกลับสะท้อนความสัมพันธ์ ที่เป็นทุนสำคัญของบริบทนี้ นอกจากนี้ ข้อค้นพบที่ชี้ว่าการประเมินด้านคุณลักษณะและสุขภาวะยังก่อตัวไม่เต็มรูป สอดคล้องกับหลักฐานเชิงประจักษ์ของ Durlak et al. (2011) ซึ่งยืนยันว่าการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการทักษะสังคมอารมณ์อย่างเป็นระบบช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการและพฤติกรรมทางสังคมพร้อมกัน แต่การจะได้ผลดังกล่าวจำเป็นต้องมีเครื่องมือและกิจวัตรประเมินที่ชัดเจนทั้งโรงเรียน

ในระดับนโยบายการจัดการเรียนรู้เชิงสมรรถนะ ข้อค้นพบเรื่องความไม่สม่ำเสมอของการบูรณาการและการประเมินหลายมิติ สอดรับกับกรอบ Education 2030 ที่เน้นให้โรงเรียนเดินสู่ระบบทั้งโรงเรียนและหลักฐานเชิงใช้การได้ เพื่อหล่อเลี้ยงสมรรถนะและความเป็นอยู่ที่ดีไปพร้อมกัน (UNESCO, 2015) ประเด็นเรื่องความต่อเนื่องในการปรับปรุงที่ยังเปราะบาง ก็เชื่อมโยงกับทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบการศึกษา ซึ่งย้ำว่าคุณภาพจะยกระดับได้จริงเมื่อมีวัฒนธรรมวิชาชีพร่วม (PLC) การโค้ชในชั้นเรียน และรอบการสะท้อนคิดที่ต่อเนื่อง (Fullan, 2007; Hattie, 2009) ด้านกระบวนการเรียนรู้ ข้อสังเกตว่าห้องเรียนที่ใช้โครงการและเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้นอกชั้นเรียนสามารถยกระดับทักษะคิดวิเคราะห์และการสื่อสาร สอดคล้องกับแนวคิดเขตพัฒนาการใกล้ชิด และการเรียนรู้จากชุมชนปฏิบัติจริง (Vygotsky, 1978; Lave and Wenger, 1991)

ที่เชื่อว่าผู้เรียนเติบโตผ่านงานจริง การมีพี่เลี้ยง และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ขณะเดียวกัน งานนี้มีความพิเศษของบริบทพุทธที่แตกต่างจากโรงเรียนสามัญทั่วไป กล่าวคือ การที่กิจวัตรวัดและศาสนพิธีทำหน้าที่เป็นพื้นที่เรียนรู้จริยธรรมและสมาธิในตัวเอง ทำให้การปลูกฝังคุณลักษณะและสุขภาวะเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมจริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการเรียนรู้เชิงภวามนาและสติของ Brown and Ryan (2003) ที่พบว่าช่วยเสริมการกำกับตนและความผาสุกของผู้เรียน ทว่าความท้าทายคือการแปลงคุณค่าจากกิจวัตร ให้เป็นหลักฐานการเรียนรู้ที่ตรวจติดตามได้อย่างสม่ำเสมอ จุดนี้เองที่ผลวิจัยชี้ว่ายังต้องการเกณฑ์ร่วมและเครื่องมือที่ชัดเจน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นสามารถเชื่อมโยง “เก่งดี มีสุข” เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบผ่านกิจกรรมโครงงานเชิงพุทธ กิจวัตรวัดเชิงเรียนรู้ ฐานสนทนาเมตตา คลินิกวิชาการและติวพี่-น้อง ควบคู่เครื่องมือประเมินหลายมิติ (รูบริก เก่ง-ดี-มีสุข แบบสังเกต รายคาบ/รายสัปดาห์ และแฟ้มสะสมงาน) ส่งผลให้สมรรถนะการคิดวิเคราะห์และการสื่อสารดีขึ้น คุณลักษณะเชิงวินัยเมตตาเด่นชัด และดัชนีสุขภาวะชั้นเรียนดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะกระบวนการดังกล่าวตอบสนองความต้องการพื้นฐานของผู้เรียนทั้งสามประการคือ ความเป็นอิสระ ความสามารถ และความสัมพันธ์ ผ่านกิจกรรมที่ให้เลือก มีความท้าทายเหมาะสม และมีระบบพี่เลี้ยง ชุมชนรองรับ อีกทั้งวางวัฒนธรรมทั้งโรงเรียนด้วย PLC และการโค้ชในชั้นเรียนที่หมุนรอบ “ออกแบบ ปฏิบัติ สะท้อนคิด-ปรับปรุง” ทำให้การเปลี่ยนแปลงไม่หยุดแค่แนวคิดแต่ลงลึกถึงพฤติกรรมการสอนและการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ การใช้กิจวัตรวัดและงานบริการชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ ทำให้คุณค่าทางจริยธรรมถูกแปรเป็นประสบการณ์ตรงและหลักฐานการเรียนรู้ที่ตรวจติดตามได้ ส่งเสริมความหมาย และความผูกพันของสามเณรต่อชั้นเรียน วัด และชุมชน สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของ Deci และ Ryan (2000) ที่ชี้ว่าการเรียนรู้คุณภาพสูงเกิดเมื่อสภาพแวดล้อมเอื้อต่อความเป็นอิสระ ความสามารถ และความสัมพันธ์ Durlak, Weissberg, Dymnicki, Taylor and Schellinger (2011) และกรอบของ CASEL (2020) ที่ยืนยันว่า การบูรณาการทักษะสังคมอารมณ์แบบทั้งโรงเรียนช่วยยกระดับทั้งผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการและพฤติกรรมทางสังคม; Fullan (2007) และ Hattie (2009) ที่เน้นบทบาทของวัฒนธรรมวิชาชีพร่วม การป้อนกลับเชิงประจักษ์และการโค้ชในชั้นเรียนต่อการยกระดับคุณภาพการสอน Vygotsky (1978) และ Lave and Wenger (1991) ที่อธิบายการเติบโตของผู้เรียนผ่านงานจริงและชุมชนแห่งการปฏิบัติ และ Seligman (2011) ที่เสนอกรอบ PERMA ซึ่งสนับสนุนข้อค้นพบด้านความผาสุก ความหมาย และความผูกพันของผู้เรียนเมื่อโรงเรียนออกแบบประสบการณ์ที่หล่อเลี้ยงอารมณ์บวก ความหมาย และความสำเร็จควบคู่กัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การขับเคลื่อนกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริม “เก่งดี มีสุข” เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมเมื่อโรงเรียนดำเนินงานในกรอบทั้งโรงเรียนที่มีคณะทำงานร่วม (ผู้บริหาร ครู พระอาจารย์ สามเณร ชุมชน) ใช้ตารางเวลาแบบบล็อก กำกับด้วย PLC รายเดือน และเครื่องมือประเมินชุดเดียวกันทั้งโรงเรียน ส่งผลให้คุณภาพการสอนสม่ำเสมอขึ้น การมีส่วนร่วมของผู้เรียนเพิ่มขึ้น และความผูกพันต่อชั้นเรียน-วัด-ชุมชนสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะกระบวนการขับเคลื่อนดังกล่าวทำให้เกิดความสอดคล้องระหว่างนโยบายระดับโรงเรียน การออกแบบการสอนในห้องเรียน และกิจวัตรวัด พร้อมกลไกสะท้อนคิด-ปรับปรุงซ้ำรอบที่อาศัยหลักฐานจากชั้นเรียนจริง การกระจายภาวะผู้นำในทีมและการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง/ชุมชนในฐานะแหล่งเรียนรู้จริงตามกรอบทศ 6 ส่งผลให้การเปลี่ยนแปลงไม่ติดอยู่ที่โครงการระยะสั้น แต่กลายเป็นวัฒนธรรมการทำงานร่วมที่ยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดของ Fullan (2007) และ Hattie (2009) ที่ชี้ว่าการยกระดับคุณภาพต้องอาศัยวัฒนธรรมวิชาชีพร่วม การป้อนกลับเชิงประจักษ์ และรอบการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง องค์ประกอบหลักของโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะความเป็นผู้นำเชิงการสอน วัฒนธรรมความไว้วางใจ และการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เน้นภาวะผู้นำแบบกระจายซึ่งทำให้การเปลี่ยนแปลง

เกิดขึ้นในระดับปฏิบัติการจริง; Fixsen, Naoom, Blase, Friedman and Wallace (2005) ที่เสนอหลักฐานด้าน “วิทยาศาสตร์การนำไปใช้” ว่าการกำหนดบทบาท ทีมขับเคลื่อน เครื่องมือมาตรฐาน และรอบติดตามคือเงื่อนไขสำคัญของความยั่งยืน; Epstein (2011) ที่ยืนยันพลังของความร่วมมือโรงเรียน-ครอบครัว-ชุมชนต่อผลลัพธ์ผู้เรียน; และกรอบ SEL เชิงทั้งโรงเรียนของ CASEL (2020) ตลอดจนกรอบ Education 2030 ของ OECD (2018) ที่ชี้ว่าการจัดการเรียนรู้ซึ่งบูรณาการทักษะสังคม-อารมณ์และสมรรถนะ พร้อมนโยบายการประเมินที่สอดคล้อง จะยกระดับทั้งผลสัมฤทธิ์ ความเป็นพลเมือง และความเป็นอยู่ที่ดีของผู้เรียน นอกจากนี้แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ของ Lave and Wenger (1991) ยังอธิบายได้ว่าการมี PLC และเวทีเรียนรู้ร่วมทำให้ความรู้จากการสอนจริงถูกหมุนเวียน กลายเป็นทุนร่วมของโรงเรียน สอดรับกับสิ่งที่พบในภาคสนามของงานวิจัยนี้

สรุป

งานวิจัยนี้มุ่งพัฒนา “รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมเก่ง-ดี-มีสุข” สำหรับสามแฉกในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดบุรีรัมย์ โดยดำเนินการ 3 ขั้น 1) วิเคราะห์สภาพจริงของการจัดการเรียนรู้ 2) ออกแบบและพัฒนากระบวนการบูรณาการที่ยึดหลักธรรมเป็นแกน (ไตรสิกขา, สังคหวัตถุ 4, อปทานิยธรรม 7, ทิศ 6) และ 3) ขับเคลื่อนเชิงระบบแบบทั้งโรงเรียนผ่าน PLC-โค้ชตั้ง-ตารางเวลาแบบบล็อก และเกณฑ์ประเมินหลายมิติ (“เก่ง-ดี-มีสุข”) ผลโดยรวมชี้ว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นทำให้ สมรรถนะวิชาการ (เก่ง) การมีวินัย-เมตตา (ดี) และ สุขภาวะกายใจ/ความผูกพัน (มีสุข) ดีขึ้นพร้อมกัน เกิดเอกภาพด้านการประเมิน ลดความต่างระหว่างห้องเรียน และเสริมความร่วมมือบ้าน-วัด-โรงเรียน โดยมีข้อจำกัดเรื่องทรัพยากร เวลา และภาระงานครูที่ยังต้องบริหารจัดการต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

- 1.1 บรรจุ “ชุดกิจกรรมและรูบริก เก่ง-ดี-มีสุข” เป็นส่วนหนึ่งของแผนการสอนและการประเมินภายในสถานศึกษา พร้อมคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานอปทานิยธรรม เพื่อติดตามผลทุก 6-8 สัปดาห์
- 1.2 จัดงบประมาณ/ทรัพยากรส่วนกลางสำหรับสื่อการสอนร่วม เครื่องมือประเมิน และการพัฒนาครูแบบ PLC + โค้ชตั้งในชั้นเรียน อย่างต่อเนื่อง
- 1.3 ใช้ตารางเวลาแบบบล็อก 2-2-1 (ไครงาน-คลินิกวิชาการ/ตีวพี่น้อง-สะท้อนคิด/วงเมตตา) และ “10 นาทีแห่งสติ” ก่อนคาบแรกทุกวัน
- 1.4 ยกกระตักกิจวัตรให้เป็นกิจวัตรเชิงเรียนรู้ พร้อม แบบสังเกตคุณลักษณะ 10 ประการ และ สัญญาใจชั้นเรียน (Class Vinaya)

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

- 2.1 ติดตามผลระยะยาว ควรประเมินความคงทนของเก่ง-ดี-มีสุข 12-24 เดือน พร้อมตัวชี้วัดผลลัพธ์ปลายทาง ผลสัมฤทธิ์, พฤติกรรมจริยธรรม, สุขภาวะจิต, ความผูกพันโรงเรียน
- 2.2 เปรียบเทียบรูปแบบการขับเคลื่อน โดยควรศึกษา PLC แบบเพื่อนโค้ชเทียบกับ instructional coaching ต่อคุณภาพการสอนและผลผู้เรียน

2.3 เทคโนโลยีและแพลตฟอร์ม ควรประเมินแพลตฟอร์มดิจิทัลบันทึก Portfolio/Reflection และแดชบอร์ด เพื่อเพิ่มความต่อเนื่องของข้อมูลและลดภาระครู

2.4 คุณภาพการนำไปใช้ ควรพัฒนาเกณฑ์ตรวจติดตามความคงเส้นคงวาในการดำเนินกิจกรรม และการใช้เครื่องมือ พร้อมปัจจัยเอื้อ/อุปสรรคเชิงระบบ

References

- Brown, K. W., & Ryan, R. M. (2003). The Benefits of Being Present: Mindfulness and Its Role in Psychological Well-Being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(4), 822–848.
- Bryk, A. S., Sebring, P. B., Allensworth, E., Luppescu, S., & Easton, J. Q. (2010). *Organizing Schools for Improvement: Lessons from Chicago*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- CASEL. (2020). *SEL Framework: What Are the Core Competence Areas and Where Are They Promoted?* Retrieved November 30, 2024, from <https://casel.org/casel-sel-framework-11-2020/>
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “What” and “Why” of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. *American Psychologist*, 55(1), 68–78.
- Durlak, J. A., Weissberg, R. P., Dymnicki, A. B., Taylor, R. D., & Schellinger, K. B. (2011). The Impact of Enhancing Students’ Social and Emotional Learning: A Meta-Analysis of School-Based Universal Interventions. *Child Development*, 82(1), 405–432.
- Epstein, J. L. (2011). *School, Family, and Community Partnerships: Preparing Educators and Improving Schools* (2nd ed.). Boulder, CO: Westview Press.
- Fixsen, D. L., Naoom, S. F., Blase, K. A., Friedman, R. M., & Wallace, F. (2005). *Implementation Research: A Synthesis of the Literature*. Tampa, FL: University of South Florida.
- Fullan, M. (2007). *The New Meaning of Educational Change* (4th ed.). New York, NY: Teachers College Press.
- Hattie, J. (2009). *Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement*. London, England: Routledge.
- Lave, J., & Wenger, E. (1991). *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Ministry of Education Thailand. (2008). *Basic Education Core Curriculum B.E. 2551 (A.D. 2008)*. Bangkok: MOE/OBEC.
- OECD. (2018). *The Future of Education and Skills: Education 2030*. Paris, France: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- Seligman, M. E. P. (2011). *Flourish: A Visionary New Understanding of Happiness and Well-Being*. New York, NY: Free Press.
- UNESCO. (2015). *Global Citizenship Education: Topics and Learning Objectives*. Paris, France: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*.
Cambridge, MA: Harvard University Press.